
Ferdinandy György

JÁNOS

1

Ki emlékszik erre ma már! Valamikor, még a múlt század közepén, megjelent nálunk egy jobb sorsra érdemes folyóirat. Az Új Írás. A címe már nem mond sokat. De azokban az időkben minden újdonságban reménykedett az ember. Ezt a fehér opust is megrendeltem magamnak a trópuson. És – akármilyen hihetetlen – egy viharvert példány még most is itt van előttem, az asztalomon.

Foltos, foszladozó dokumentum. De hogy mit dokumentál, azt nem tudom. Annak idején nem őriztem meg mást, csak a legfontosabb irataimat. Az újságokból is csak a rám vonatkozó kivágásokat. Pedig ebben a számban még meg is jelöltem két lapot. Két amolyan prózaverset, minek nevezem! És ráadásul, a hátlapon található címke szerint, Clevelandből postázták ezt a budapesti folyóiratot.

Van egy másik ilyen lelőhelyem is. Karinthy Cini egyik riportkötetében az író egy mellőssel beszélget a lágymányosi szeméttelen. És nem is akárhogyan: franciául. Áll néhány francia sor a szövegben, a zárómondatra ma is emlékszem. „Így társalgunk – mondja Cini – a szeméttelen.”

Jánosról, a barátomról, két írott emlékem – az Új Írás prózaverse és ez a francia riport – maradt.

A papoknál kerültünk össze. 1950-ben, ki tudja, miért, a piaristák visszakapták az iskolájukat. Vegyes társaság voltunk, tizenöt éves kiskamaszok. A levitézlett régi rend fiai, akiket nem vettek fel az állami gimnáziumok. Árva gyerekek: az egyiknek nyugatos volt az apja, a másiknak hősi halott. Vagy internált, ha a szerencsétlen ne adj’ isten életben maradt.

Persze ettől még vidám társaság lehetett volna ez a deklasszált csapat. De nem volt az, nem lehet mondani. A papok nyilván hálások voltak, hogy visszakapták az intézetet. Hogy másutt mi járta, nem tudom, de itt, a piaroknál kussolt minden tanár. Nem mondtak nekünk soha semmi fontosat. Hittant a hetedik órában tanítottak, amikor már éhesen támolyogtak a gyerekek. Akkor is csak a Szentlélek Úristen – egy titokzatos harmadik személy – volt műsoron. Apákról és fiúkról nem beszéltek nekünk a papok.

A nyári szünetben – a nagyvakációban – János kőművesek mellett dolgozott, és jó füle volt: ellesett tőlük néhány ízelesebb fordulatot. Építkezésem dolgoztam én is, így született közöttünk a kapcsolat. Egy ideig még csak elviseltek, de a harmadik év végén eltanácsoltak minket a papok.

Én az Autóbuszüzemhez kerültem, János a Mentőknél szirénáztatta a kocsikat. Ifjúmunkások mind a ketten. A munkásosztály befogadta, akit a klerikális reakció az utcára dobott.

A barátomnak – ezzel kellett volna kezdenem – volt egy tizenhárom éves kishúga. Még a papokhoz jártunk, amikor elkezdtem udvarolni neki. Beültem hozzá minden délután, beszélgettünk, gondolom. Más akkoriban eszünkbe se jutott.

Pedig a pajzánkodásra lett volna alkalom. Nyár elején strandolni jártak a fiatalok. A Gellértbe, a Palára: csupa olyan helyre, amelyről ma már csak álmodni lehet. Móni anyukája apró, kétrészes fürdőruhát varrt neki, piros pöttyöset. Illegtek a tükör előtt, az anya meg a lánya, megleshettem volna a páromat. Én azonban mással foglaltam el magam. Volt egy kockás füzetem, amelybe verseket írtam Móninak.

„A nevenapjára, mert felment az ára, nem tellett órára. Most már, hogy nem tudja, hány az óra, rá se néz egy szegény hóhányóra.” Névnapi rigmusokat.

Amikor leesett a hó, jelentkeztünk, János meg én, a Köztisztaságiaknál, a Margit körúton. Havat lapátoltunk, harminckét forintot kerestünk minden éjjel. A versben szereplő hóhányó nem volt a képzelet szülőtte. Később sem bíztam csak a képzeletemre magam.

Mert hát írónak készültünk mind a ketten. János, a barátom egész életében irodalomközeli ember maradt.

Később, mentős korában, Ferrari Violetta-hoz írta a verseket. Emlékszem, elmesélte, hogy még táncoltak is a Mentőszolgálat szilveszteri buliján. – Gyönyörű a melle! – magyarázta. – Ki volt gombolva a blúza. – Aznap este úgy látszik, Vilcsi egy pohárral többet ivott.

Én a kék parolis buszos télikabátban egy zongoristának, Tóth Menyusnak írtam a dalszövegeket. Az egyiket – jól emlékszem? – „Ez a perc” volt a címe – el is énekeltük Ferrari Vilcsinek.

Hát csak így. A legjobb úton voltunk mind a ketten, hogy elfuserált figurákká váljunk. Ivócimborákká, akiből minden lehetett volna, és semmi, de semmi se lett.

Azután, október végén Budapesten kitört a forradalom.

Huszonötödikén, a Véres Csütörtökön találkoztunk össze a Ságvári téren. Fehér lepedővel a hátán János sebesülteket szállított. Nem tudtam segíteni. Vértett a lábam, az egyik bakancsom leszakadt. A jobb tenyeremből is hiányzott egy darab. Próbáltam kisántikálni a térről, ahol a követség előtt egy hosszú hajú ember fenyegette az Egyesült Államokat.

A budai – a Fürst Sándor garázsban Bozsóka elvtárs, a párttitkár vételezett nekem cipőt, az ügyeletlen ellátták a sérüléseimet. Estére – húszévesen szívós az ember – beállítottam Mónihoz.

Az a hír járta, hogy megnyílt a határ. A garászból már kezdenek kirajzani a buszok. – Árulók! – kiáltotta sírva az anyja. – Cserbenhagyják a hazájukat!

Az ő férje már tíz éve Clevelandből küldözgette a csomagokat. Mindegy, az ilyesmit nehéz megbocsátani. Tudomásul vettem, hogy a barátom – lesz, ami lesz – itthon marad.

2

Két írott emlék és három találkozás. De ez már tíz évvel később, a hatvanas évek derekán. Akkor kaptam először beutazási engedélyt, amolyan illegális, menekültek számára létesített vízumot.

Két hét alatt kellett volna behoznom, amit elmulasztottam egy évtized alatt. A Körtér közelében laktunk mind a ketten, egész éjjel ordítva kerülgettük Szent Imre herceget. Harmadiknak mögöttünk tántorgott János barátja, Gerelyes. Ő, az író volt hármunk között a leghangosabb:

– Ábel vagyok! – kiabálta. Hogy Káin ki lenne, azt szerencsére nem mondta meg.

Jánossal megbeszéltük, hogy hét végén találkozunk. De engem addigra már kiutasítottak. Véget ért ez az eszeveszett kaland. Mondták, hogy szombaton még keresett a barátom. De az öcsém nem engedte be. Nem ismerte meg.

A harmadik találkozásra később került sor, újabb tíz év után. Kitavaszkodott, és én megint csak két hétre kaptam beutazóvízumot. Ezúttal már – mert közben lett az is – hoztam magammal a francia családomat.

Aznap vidékre készültünk, meg akartam mutatni nekik a falumat. Kora reggel csengett a telefon. Délben temetik a barátodat! – súgta a kagylóba egy gúnyos női hang.

Kivillamosoztam, ha jól emlékszem, Óbudára. Megálltam a gyászolók mögött, szandálban, színes ingben, amerikaiasan. Rémlík, hogy János fia egyedül állt a koporsó mögött, és az én tizennyolc éves Jánosomra hasonlított. Amikor a szertartás végén – gondolom, így mondják – kondoleáltam, Mónika egy pillanatra felhajtotta a fátylát, és bemutatkozott.

Állt egy facér taxi a Köztemető bejáratánál, még éppen elértük a vonatot.

Azután már egyre gyorsabban múltak az évek. A gyerekek felnőttek, elváltam, újrakezdttem – ki tudja, hányadszor – az életet. Hazajártam, akkor már korlátlan időre osztogatták a beutazóvízumokat.

Nem emlékszem, hol – talán egy osztálytalálkozón – botlottam Móniba. Férjhez ment ő is, szült két gyereket. Amikor felkerestem, adott nekem egy fél évszázados villamosbérletet. Hát igen, így néztünk ki. Girhes, tágra nyílt szemű gyerekek.

Ezt a kis kártyát ma is őrzöm. Néha még ma is előveszem.

Aznap este Móni orosz pezsgőt nyitott. Ő is újra akarta kezdeni az életet. Én pedig, gyáva csábító, megfutamodtam. Úgy, mint annak idején, tizenöt évesen.

A barátomról keveset beszéltünk.

– János megőrült! – mondta az asszony, akinek orvos volt a férje, és egy belvárosi palotában lakott.

– Mindig is őrült volt a barátod! Nem volt benne ennyi – két ujjja között mutatta –, érted, ennyi türelem. Nem tudta kivárni, hogy rendeződjenek az állapotok.

Hát igen, az aprócska hazában rendeződtek – mint Móni mondta – az állapotok. Nyugalom volt, majdhogynem jólét: kétmillió víkendház épült fel alig tíz év alatt.

De Móni elmondott mást is. Valami számomra különösen fontosat. A hetvenes években, amikor már én is az Újvilágban éltem, kint járt Amerikában a bátyja. Édesapjuk, az öreg nyugatos hívta meg.

Itthon úgy búcsúztak el, mint akik nem látják egymást soha többé. Azután, alig néhány nappal később, János váratlanul visszaérkezett. Hogy mi történt Clevelandben?

– Ásatag öslények! – legyintett mérgesen.

– Mégis! Mit üzentek? – faggatta a család.

– Semmit! – mondta a barátom. – Gyanakodtak. Szerintük én már a judeo-bolsevisták nevelése vagyok.

– És tudod – folytatta Móni –, Gerelyessel is akkor történt az a szörnyű dolog. János már hiába kereste.

– Eltették láb alól?

– El, igen. Kiesett a vonatból. Pedig dehogyis tudott szegény túl sokat! Csak túl sokat pofázott. Hiszen tudod: valahányszor beivott.

Én csak egyetlen mondatára emlékszem:

– Meglátogatjuk a múltat? – kérdezte a téren, Szent Imre herceg szobra alatt. Sírós hangon, szándéka szerint gúnyosan.

– Akkor kezdett el inni János – mondta az asszony. – Többé nem láttam őt józanon.

– Hiába minden! – mondogatta. Hogy szegény Ábel. És hogy az ő számára ötvenhatnak vége van.

Szóval, ez a negyvenéves Új Írás. János két prózaverse. Rendezetem a dolgaimat. Ma lesz az ötvenedik osztálytalálkozó. Az öregdiákok a Búfelejtőben jönnek össze, a temetőkapuban. Nincs már sok hátra nekik, szoktatgatják magukat. Meghívtak engem is, János helyén pedig ott ül a húga. Talán tízen vagyunk összesen, a többiek Amerikából küldözgetik a táviratokat. Faképnél hagyták ezt az aprócska hazát, a fiaik már amerikaiak.

Leülök Móni mellé. Alig ismerem meg. Az orosz pezsgő óta ismét eltelt két évtized. Egyikünket, egy kopasz úriembert, lovaggá ütötték. Vagy vitézzé? Valami címet kapott. Most felköszöntik őt a többiek. Én is tapsolok.

Amikor hazaindultam az ősmocsárból, indián barátom, Ülő Bika azt mondta: vigyázzak, mert háború készül. Hát itt, a Búfelejtőben, nem készül semmi. Nem nyílt ki a nagyvilág, mint a nóta mondja, és a kalapácsot senki sem emelte meg. A pincér felveszi a rendeléseket, mellettem halkán zsidózik két öreg.

Nem, a világ nem változott ötven év alatt. Mónika piros pöttyös fürdőruhája kint lóg a kötélén, hóhányók krákognak a Margit körúton. Ez itt két írónak készülő kiskamasz. Ferrari Vilcsi melle. A Lordok Háza, a Tünde, a Körtér. A talponállók rogyant emberisége az ötvenes évek sötét égboltja alatt. Ábelt kilökték a vonatból, János faképnél hagyta az Egyesült Államokat.

Ez pedig egy fél évszázados villamosbérlet. Móni girhes gimnazista lány, rémülten mosolyog. Valahol orosz pezsgőt bontanak clevelandi gyilkosok.

Meglátogatjuk a múltat? Kilenc perc! Bandi hangja mutál. Meg, meg, monsieur. Így társalgunk a szeméttelenen.

Sántha József

A LEYDENI KAPITÁNY

Késő este azzal állított be hozzánk, hogy a szélmalom, amelyben lakunk, a telihold el-lenére nem vet árnyékot. Már éppen lefekvéshez készülődtünk, úgy, ahogy találtattunk, vékony trikóban, háromnegyedes alsónadrágban, a bakancsainkat mezítelen lábunkra felrángatva, egyből kiszaladtunk az ajtón, mintha legalábbis valamely ritka égi tünetny szemtanúi lehetnénk, de a sötétségben ide-oda botorkálva csak nagyon körülményesen jutottunk el annak a felismeréséhez, hogy az idegen ember, aki ebben a kései órában hosszan zörgette már korán bereteszelt ajtónkat, és amikor végre bátorságot gyűjtöttünk, hogy végül is beengedjük, minket szinte megvádolva, hangjában alig leplezett indulat-